

Z KNIHOVNY ARCHIVU MV

Armáda v zápase o politickou moc v Československu v letech 1945–1948.

Sborník podkladových studií. Zpracovali František Hanzlík a Václav Vondrášek. Brno, Univerzita Obrany 2004. 265 s. Vydané v rámci řešení grantového projektu GA ČR reg. Č. 409/03/1459 s finanční podporou Grantové agentury ČR.

Dvě studie poukazující na složitý vývoj nejen v armádě, ale i ve společnosti po skončení 2. světové války a na jejich odlišný vývin v Čechách a na Slovensku. – Budování důstojnického sboru československé armády v letech 1946–47. – Základní problémy formování důstojnického sboru v 1. polovině roku 1946. – Výsledky realizace zákona č. 72/46 Sb. O úpravě některých právních poměrů důstojníků a rotmistrů z povolání a o převzetí některých osob do československé branné moci. – Poměry v důstojnickém sboru v 1. polovině roku 1947, projevy a důsledky pokračujícího zápasu o jeho charakter a složení (František Hanzlík). – Politická situace na Slovensku a její odraz v československé armádě dislokované na Slovensku v letech 1945–47 (Václav Vondrášek). – Přílohy. Seznam zkratk. Prameny a literatura.

Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu.

Svazek IV. Sestavili Zdeněk Kárník a Michal Kopeček. Praha, Dokořán, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2005. 280 s.

Nové číslo (IV.) tematického sborníku přináší další zajímavé a různorodé studie zahrnující období od počátku nástupu

nacismu až po pád komunistické diktatury. – Sociální (socialistický) a národní radikalismus v poválečné Plzni (říjen – prosinec 1918) (Karel Řeháček). Bolševizace odborů v roce 1929 očima „porážených“ (Jakub Rákosník). Pomnichovská politika KSČ a její reflexe v Kominterně (Jan Gebhart, Jan Kuklík). Úvahy a poznámky o problémech politiky KSČ v letech 1938–45 (Václav Kural). Národní fronta žen a Rada československých žen – dva proudy ženského hnutí v českých zemích a jejich zájem o sociální a právní postavení žen. Květen 1945 až únor 1948 (Eva Uhrová). Komunistická strana Slovenska – územná organizácia Komunistickej strany Československa na Slovensku (1948–89) (Jan Pešek). O Polym Reimannovi (pokračování). Místo vzpomínek (Michal Reimann). Otto Šling – pokus o politický portrét komunistického funkcionáře (Radek Slabotinský). Kauza skupiny revoluční akce. Letáková kampaň na podporu polské Solidarity ve světle svazkové agendy StB (Petr Blažek). – Seznam zkratk. Poznámky.

ČELOVSKÝ, Bořivoj: Slova do větru.

Šenov u Ostravy, Tilia 2006. 496 s.

Publikace historika moderních dějin je rozdělena do devíti základních kapitol, jejich podstatu tvoří články a komentáře z osobní autorovy internetové stránky (www.celovsky.cz) a které se zabývají naší novodobou historií: Profesor Dr. Jan Křen. Skartovat všechny archivy? KSČ – StB – ČSLA – KSČM. Nacisté

a Němci. Korupce. Emigrace a exil. Konec českého tisku. O kolektivní vině. Plíšky z Hradu. – Seznam reprodukováných dokumentů a fotografií. Jmenný rejstřík. – „*To je zřejmě mé poslední plácnutí do vody – promiňte, do větru – a tak se loučím se všemi, kdo mne rádi četli; i s těmi, kdo mě rádi četli a pak byli neradi viděni v mé společnosti.*“ (s. 13).

HONZÍKOVÁ, Miluše, KAISER, Vladimír: *In Memoriam František Zajíček.*

Ústí nad Labem 2006. 96 s.

Publikace přibližující politický proces s Františkem Zajíčkem (1896–1954) a jeho společníky, kteří vedli odboj proti komunistickému režimu, je vhodně doplněna dobovými fotografiemi. Předmluva (Kateřina Kočová). Pokus o rekonstrukci životopisu – dětství, ve službách Československých státních drah, člen partyzánského oddílu „Pluk Ludvíka Svobody“, úředníkem ONV v Ústí nad Labem, nástup komunistů a diverzantské akce na železnici, zatčení. Proces František Zajíček a spol. Žaloba, příprava k doznání, přelíčení v kulturním domě, poprava. Amnestie a rehabilitace. – Přílohy: Hrst vzpomínek na mého otce (Jeroným Zajíček). Vzpomínky na Františka Zajíčka (Ing. Josef Hendrych). Použité prameny a literatura. O autorech.

Hrozba komunismu? Sborník referátů z konference. Připravil Martin Mejstřík. Senát Parlamentu ČR 2006. 64 s.

Útlý sborník 10 krátkých přednášek, vztahující se k problematice komunismu, z veřejného slyšení, připravený „Výborem pro vzdělání, vědu, kulturu, lidská práva a petice“. Doplněn fotogra-

fiemi Petra Blažka. – Zahájení veřejného slyšení (Zdeněk Bárta). Úvodní slovo (Martin Mejstřík). Komunistické převraty (Petr Příbík). Nebezpečí obnovy bolševismu v Ruské federaci a jeho dopad na nás (Petr Vančura). Stručná analýza komunistického režimu ve světě. Rusko po roce 1917, Korea, Vietnam, Kuba, Čína a další (Jan Holzer). Akce „Blaník“. Násilí komunistického režimu (Jan Kalous). Místo KSČM v českém stranickém systému z komparativního hlediska (Miroslav Novák). KSČM v reálné politice (Stanislav Balík). Srovnání nacistické a komunistické ideologie (Jan Beneš). Srp a kladivo. Symbol komunismu (Petr Blažek). Demokracie a hyperliberalismus (Roman Joch). Novela trestního zákona z hlediska ústavnosti (Milan Hulík). – Seznam zkratk. Autoři. Resumé. Summary.

HUDEEC, Rudolf: *Rada Európy odsúdila komunistické zločiny.* In.: *Pamäť národa. Nacizmus a komunizmus vo svojej epoche 1/2006*, s. 75–82. Bratislava, Ústav pamäti národa 2006.

Úplná verze znění rezoluce odsuzující komunistické zločiny ve světě, která vznikla na půdě Výboru pro politické záležitosti Rady Evropy. Byla navržena členem lidové frakce Göranem Lindblanderem ze Švédska a přijata Parlamentním shromážděním Rady Evropy 25. ledna 2006.

KUČERA, Jiří (ed.): *Vyznavač a mučedník Štěpán Trochta.* Praha, Portál 2006. 56 s.

Životní příběh prvního českého biskupa, salesiána Štěpána Trochty (1905–1974).

Dětství. Příchod k salesiánům – domovy pro mládež v Ostravě a v Praze. Druhá světová válka – život v koncentračních táborech. Biskup litoměřické diecéze. Nástup komunistů – církev nepřítel číslo jedna, vyjednávání s KŠČ, domácí vězení, vyšetřovací vazba, sedm let v komunistických lágrech. Pod neustálým dohledem, tajná kněžská svěcení. Pražské jaro a Trochtova rehabilitace. Podruhé v litoměřickém biskupství. Kardinálem in peccatore. Truchlivý soumrak života. Doslov. Prameny a literatura.

LÍŠKA, Otakar a kol.: *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918–1989*. 2. vydání. Praha, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu Policie České republiky 2006. 296 s. Ed.: Sešity Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. Svazek 2.

Další dokument z řady Sešity nám tentokrát přináší „ucelený“ seznam popravených osob (sestavený na základě archivních pramenů) od vzniku Československé republiky až do pádu komunistické diktatury a následného zrušení trestu smrti dne 1. 7. 1990. – Slovo politického vězně. Trest smrti – minulost a současnost. Trest smrti – několik poznámek na okraj. Slovo o milostech a dalších archivních materiálech. Soupis osob popravených v letech 1918–89. Poznámky. Soupis popravených podle místa popravy. – Soupis příloh. Zákonné normy a předpisy. Dokumentační materiál. Soupis pramenů a literatury. Resumé. – „*Největší množství poprav u nás v období po komunistickém puči v únoru 1948 bylo provedeno v letech 1949 až 1953, kdy bylo popraveno více než 250 odsou-*

zených, z toho téměř 90 % z politických důvodů. Poslední popravy před zrušením trestu smrti byly provedeny v Praze 2. února 1989 a Bratislavě 8. června 1989... důvodem udělení absolutního trestu vražda.“ (s. 26).

MEDVECKÝ, Matej: *Imrich Sucký – lovec v sieťach ŠtB*. In.: *Pamäť národa. Nacizmus a komunizmus vo svojej epoche* 1/2006, s. 6–18. Bratislava, Ústav pamäti národa 2006.

Koncem 50. let minulého století byly komunistickou Státní bezpečností připravovány a realizovány tajné únosy československých občanů z ciziny. Článek Matěje Medveckého nám přibližuje jeden z těchto případů – několikaleté přípravy a následný únos Imricha Suckého (bývalého inspektora a vedoucího protikomunistického oddělení Ústředí Státní bezpečnosti v letech 1939–45) z Vídně v září 1957. – Protikomunistické oddelenie ÚŠB. Pred ľudovým súdom. Život v exile. Akcia „BARAN“. Únos.

MICHÁLEK, Slavomír: *Prípad OATIS*. Bratislava, Ústav pamäti národa 2005. 293 s. Ed.: Monografie.

V květnu 1951 byl v Praze nezákonně zatčen tajnou komunistickou policií dopisovatel americké tiskové agentury Associated Press a americký státní občan William Nathan Oatis, který byl posléze odsouzen za špionážní činnost ve prospěch USA na deset let. Historik S. Michálek vychází ve své monografii nejen ze studia dokumentů StB, ale i z archivních materiálů americké provenience. – Prameny a literatura. Seznam zkratk. Jmenný rejstřík. Přílohy a fotografie.

**MOC VERZUS OBČAN. Úloha repre-
sie a politického násila v komunizme.**

Zborník z medzinárodného seminára. Bratislava, Ústav pamäti národa 2005. 243 s.

Série prednášiek ze slovensko-polsko-české konference poukazujúcej na dve podstatné otázky a súvisiacej s vyrovná-
ním se s obdobím komunistické totality. Jedná se o problém naplnění právního státu deklarovaného ústavou ČR a SR a charakteru komunistické diktatury z po-
zice trestního práva. Druhou otázkou je legitimita ozbrojeného protestu vůči násilnému režimu. – Politická represe v komunistickém Československu 1948–89 (Petr Blažek). Trestné právo a komunistická represia (pohľad z roku 2005) (Miroslav Lehký). Politická „totalita“ a „totalitarizmus“ jako organizátor násilia v teorii (Ján Hlávinka). Represie v období stanného práva v Poľsku (Grzegorz Majchrzak). Odbojová tradice rodiny Mašínovy (Eduard Stehlík). Ozbrojený odpor proti komunizmu v Poľsku (Łukasz Kamiński). Právní pohled na násilný odpor vůči komunistickému režimu v 50. letech (Milan Hulík). Akce „Bratři“ (Pavel Žáček). Osobné spomienky (Josef a Zdena Mašínovi, Milan Paumer, Milan Píka). 11. brigáda Pohraničnej stráže v systéme ochrany hranice (Lubomír Morbacher). Trestní postih příslušníků Pohraniční stráže v České republice (Miroslav Černý). Cesta za svobodou (Tomáš Vilímek). Konstrukce monstrprocesů Státní bezpečností (Halena Karasová). Americký pohľad na politické procesy v Československu (Slavomír Michálek). Využitie „ľudáckej karty“ v politických procesoch (Matej Medvecký). Represie

voči cirkvám (Norbert Kmeť). K osudom slovenských dôstojníkov po februári 1948 (Alex Maskalik). Obete okupácie 1968 (Patrik Košický). Sviečková demonštrácia v Bratislave (Patrik Dubovský).

Opozice a odpor proti komunistickému režimu v Československu 1968–1989.

Praha, Dokořán, Ústav českých dějin FF UK 2005. 360 s. Editor Petr Blažek. Sborník je sestaven ze 17 tematických přednášek konaných v letním semestru v Ústavu českých dějin Filozofické fakulty UK 2002/2003, soustřeďující se na otázku opozice a odporu vůči nedemokratické samovládě.

Opozice a odpor proti „normalizačnímu“ režimu. – Typologie opozice a odpor proti komunistickému režimu. Přehled koncepcí a limity bádání (Petr Blažek). Programová orientace disidentu 1969–89 (Milan Otáhal). Opozícia a hnutie odporu na Slovensku 1968–89 (Norbert Kmeť). Ženy v Chartě 77. Vzpomínky na ty, které vydržely (Kamila Bendová). Katolická církev a odpor vůči „normalizačnímu“ režimu (Jaroslav Cuhra). Ekologie a ekologické hnutí v posrpnovém Československu (Miroslav Vaněk). Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (Jaroslav Pažout). Underground (Charty 77) (Luboš Veselý). Brno před pádem komunistického režimu. K vývoji politické situace na konci 80. let 20. století (Rudolf Vévoda). Protirežimní demonstrace v Praze (Oldřich Tůma). Aktivní opatření komunistické rozvědky proti exilu (Radek Schovánek). „Ostrá zbraň“ Státní bezpečnosti. Spolupracovníci StB ve směrnicích pro agenturně-operativní

práci 1947–89 (Pavel Žáček). Ambiciózní, ale neúspěšný pokus. Systém sjednocené evidence poznatků o nepříteli (Prokop Tomek). Paralely a souvislosti. – Příběh jednoho vtipu aneb Co se stalo roku 1989 (Padraic Kenney). Opozice proti komunistickému režimu v Bulharsku (Jan Rychlík). Polská společnost a invaze vojsk Varšavské smlouvy do Československa (Łukasz Kamiński). Reakce východoněmeckého obyvatelstva na ideje a potlačení Pražského jara v roce 1968 (Tomáš Vilímek). – Poznámky. Jmenný rejstřík. Seznam zkratk. Autoři.

Pamäť národa. *Nacizmus a komunizmus vo svojej epoche* (4/2005). Bratislava, Ústav pamäti národa 2005. 84 s.

Studie, dokumenty, interní informace z ÚPN. – Vývoj organizačnej štruktúry Hlinkovej gardy v rokoch 1938–45 (Vojtěch Karpaty). Vlaky Nádeje. Případ organizovanéj záchranu pred deportáciami (Ján Hlavinka). Pomsta Prahy – pokus o únos Ctirada a Josefa Mašínových (Pavel Žáček). Praha – Vídeň, Vídeň – Praha. Operativní korespondence nelegální rozvědky, 1989–90 (Pavel Žáček). Bernard Jaško a spol. – odpor proti komunizmu v ZNB (Vladimír Palko). Historický archiv štátnobezpečnostných služieb v Budapešti (Gábor Strešňák). Bezpečnostný odbor ŠtB pri MV SSR a jeho pozícia v rámci mocenskej štruktúry 1969–70 (Ladislav Bukovzsky). Kolektívny portrét vedenia správy ŠtB v období normalizácie (Radoslav Ragač). Hladomor 1932–33. Najväčšia katastrofa Ukrajiny v 20. storočí (Ivan Novytskyj). Recenze.

Polsko a Československo v roce 1968. Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference. Sestavili Petr Blažek, Łukasz Kamiński, Rudolf Vévoda. Praha, Dokořán, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR 2006. 364 s.

Soubor přednášek českých a polských historiků z konference „Polsko a Československo 1968“ uspořádané ve Varšavě při příležitosti 25. výročí invaze pěti armád Varšavské smlouvy. – Předmluva k českému vydání (Oldřich Tůma). Polsko a Československo v roce 1968 (Leon Kieres). Úvod (editoři sborníku). Seznam zkratk. Československo a Polsko před rokem 1968 (Jan Rychlík). Vliv Pražského jara na polský Březen (Jerzy Eisler). „Všechno dostane jiný směr.“ Vliv polského Března na Pražské jaro (Petr Blažek). Pražské jaro 1968 a Moskva (Jitka Vondrová). „K čertu se suverenitou.“ Władysław Gomułka a Pražské jaro (Paweł Machcewicz). Polská sjednocená dělnická strana a Pražské jaro (Łukasz Kamiński). Katolická církev v Polsku a Pražské jaro (Rudolf Vévoda). Účast polské armády na intervenci v Československu (Paweł Piotrowski). Operace „Podhale“ (Grzegorz Majchrzak). Reakce československého obyvatelstva na polskou účast v intervenci 1968 (Jan Kalous). Odpor československé veřejnosti proti intervenci (Jiří Pernes). Normalizace 1968–1971 (Oldřich Tůma). – Přílohy. Jmenný rejstřík. Autoři. Streszczenie. Summary.

ROEWER, Helmut, SCHÄFER, Stefan, UHL, Matthias: *Encyklopedie tajných služeb ve 20. století.* Z německého originálu, vydaného nakladatelstvím Herbig

Verlagsbuchhandlung v roce 2003, přeložili Petr Dvořáček a Petra Köpplová. Praha, Universum 2006. 544 s.

Rozsáhlý encyklopedický přehled zahrnuje celkem 3 250 hesel, počínaje 1. světovou válkou přes meziválečné období, 2. světovou válkou, éru studené války až po pád SSSR a východního bloku. Jednotlivé stručné charakteristiky popisují činnost jednotlivých tajných služeb (např. CIA s. 73–74, KGB s. 213–214, NKVD s. 302–303), institucí (př. MGB – Ministerstvo státní bezpečnosti SSSR, s. 277), organizací (př. OUN – Organizace ukrajinských nacionalistů, s. 333), agentur a jejich agentů (biografické údaje), vysvětlují známé i méně známé odborné termíny a krycí názvy (např. Enigma s. 110, konspirační byt s. 223). Souhrnně vystihují významné zpravodajské akce, aféry, operace (např. Operace „Ultra“ s. 325, operace „Zentrale“ s. 325) atd. – Literatura. Rejstřík krycích a nepravých jmen. Německo-český slovníček výrazů. Hodnosti v německé armádě. – České vydání encyklopedie je doplněno o českou předmluvu a rozšířeno o texty zejména k problematice bývalé komunistické Státní bezpečnosti (Pavel Žáček) – např. StB s. 445–447, Správa sledování s. 439–440, vojenská kontrarozvědka s. 490–491.

SECURITAS IMPERII 12. *Sborník k problematice 50. let.* Praha, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu Policie České republiky, 2005. 416 s.

Články a příspěvky k problematice komunistické zvěle v Československu: Amon Tomašoff – dobrodruh ve služ-

bách komunistů (Prokop Tomek). Generál Klecanda – vlastenec, voják, diplomat (Jan Kalous). Zásah jednotek proti studentům 25. 2. 1948 (Šárka Rokosová). Případ Milan Choc a spol. (Šárka Rokosová). Odbojová skupina Jaromíra Horáka a útěk dr. Petra Zenkla (Petr Cajthaml). Příspěvek k pozadí „pardubických procesů“ (Martin Pulec). Život a smrt generálmajora Karla Lucase (Eduard Stehlík). Major René Černý – zapomenutá oběť (Jiří Plachý). Případ MASNA (Martin Pulec). Dvě protikomunistické skupiny na Moravě v 50. letech (Prokop Tomek). Boj proti reakci v NPT Nikolaj (Jiří Bašta). IPRA – mechanismus moci (Monika Veselá). Případ VRAŽDA (Martin Pulec). Život a doba ministra vnitra Rudolfa Baráka (Prokop Tomek). Českobratrská církev evangelická a StB v letech 1957–67 (Peter Dinuš). – Seznam zkratk. Jmenný rejstřík. Resumé.

Spod czerwonej gwiazdy. Biuletyn Instytutu pamięci narodowej. Warszawa, Instytut pamięci narodowej, 3–4/2006. 148 s.

Další vydání periodika polského Ústavu paměti národa přináší nové historické komentáře, dokumenty, rozhovor atd.: Spod czerwonej gwiazdy. O podziemiu komunistycznym. (Pod rudou hvězdou. O komunistickém podzemí). Zdobytcie Archiwum Delegatury Rządu przez AL i gestapo. (Janus Marszalec – Dobytí Archivu delegatury vlády Lidovou armádou a Gestapem). Polscy agenci Moskwy w USA (Sławomir Cenckiewicz – Polští agenti Moskvy v USA). Dziś a nie jutro trzeba atakować wroga. „Szlak bojowy“

grupy GL „Iskra“ na Rzeszowsczyznie (Mariusz Krysztofiński – Dnes a nikoli zítra je potřeba útočit na nepřítel. „Bojová cesta“ skupiny Lidové gardy „Jiskra“ v řešovském regionu). Czasami człowiek się zapomni... Z legend utrwalaczy władzy. (Piotr Łapiński – Časem člověk zapomene... Z legend přeživší vlády). „Noteć“ przeciw rolniczej „Solidarności“ (Tomasz Chinciński – Akce „Noteć“ proti rolnické „Solidaritě“). Rzecz o dowolności dowodów zbrodni (Tomasz Łabuszewski, Kazimierz Krajewski – O váze důkazů zločinů). Na granicy zdrady. Stanisława Mackiewicza powroty do Polski (Sławomir Cenckiewicz, Piotr Gontarczyk – Na hranici zdrady. Návraty Stanisława Mackiewicze do Polska).

ŽÁČEK, Pavel: *Nástroj triedneho štátu. Organizácia ministerstiev vnútra a bezpečnostných zborov 1953–1990.* Bratislava, Ústav pamäti národa, 2005. 390 s. Ed.: Dokumenty.

Nová publikace z edice Dokumenty, rozdělena do pěti základních kapitol, se snaží čtenáři objasnit složitě propletenou organizační síť centrálních orgánů a jejich podřízených součástí na Ministerstvu vnitra a bezpečnostních složek. – Niekoľko slov úvodom k organizácii. Přílohy. Seznam dokumentů. Organizace Ministerstva vnitra ČSR (1953–68). Organizace ministerstev vnitra ČSR a SSR (1969). Organizace Federálního ministerstva vnitra (1969–89). Organizace územních

útvárů MV a SNB (1953–89). Organizace útvárů Veřejné bezpečnosti (1953–90). – Seznam zkratk. Jmenný rejstřík. Použitá literatura.

ŽÁČEK, Pavel: *V čele ŠtB. Pád režimu v záznamoch dôstojníka tajnej polície.* Bratislava, Ústav pamäti národa, 2006. 260 s. Ed.: Dokumenty.

Atypická publikace je rozdělena na dvě části. V první je dle dochovaných archivních materiálů popsán profesní růst důstojníka StB Miroslava Chovance od jeho nástupu do služby, na podzim 1972, jako referenta krajské správy na sekci ochrany ekonomiky, přes pozici na sekretariátu náčelníka správy a poté náčelníka II. odboru vnitřního zpravodajství Krajské správy StB Košice. Strmá kariéra pokračovala v Praze na postu náčelníka 1. odboru X. správy SNB, respektive 10. odboru nově vzniklé II. správy SNB až po zástupce náčelníka II. správy SNB pro vnitřní zpravodajství. Ve druhém díle publikace je pak otištěn autentický deník Miroslava Chovance vedený od 2. 11. 1989 do 2. 1. 1990, doplněn o řadu dobových fotografií a dokumentů společně s okomentováním deníku autorem publikace. – Košice (1972–87). Praha (1987–89). Autentizovaný sešit. – Prameny a literatura. Seznam zkratk. Jmenný rejstřík.

Připravila Kateřina Urbanová